

Преизграждане на сътрудничество и политики за преодоляване на насилието на полова основа в интернет

Доклад от междуинституционална работна среща в София на
28.01.2020 г.

Съдържание

Въведение	2
Основни аналитични препоръки за реконструиране на усилията за противодействие на насилието на полова основа в интернет	2
Изследователски методи	3
Дефицити на правната рамка	4
Домашно насилие, онлайн комуникация и мобилни устройства	4
Онлайн насилие на полова основа в институционална среда	5
Насилие на полова основа в медиите	5
Стратегии за преодоляване на онлайн насилието на полова основа	6
Подобряване на политиките и институционалните мерки за превенция и противодействие на насилието в интернет и извън него	
Образователни кампании и повишаване на осведомеността срещу насилието на полова основа	
Ефективна комуникация и подкрепящ дискурс	
Стратегическо използване на информационни технологии, канали и инфраструктура	
Взаимопомощ онлайн	
Модерация и саморегулация	
Коментари от представители на държавните институции	10
Коментари от представители на гражданското общество	12
Дискусия за образованието	13

Въведение

Фондация "БлуЛинк" проведе работна среща за анализ на проблемите, свързани с насилието на полова основа в интернет, диалог и планиране на политики и действия за преодоляването му. Срещата организирахме на 28.01.2020 г. в Дома на Европа в София, съвместно с Националния съвет по равнопоставеността на жените и мъжете към МС. 20 участници обмениха опит и анализи относно текущата си работа, да сравнят трудностите и възможностите за подобрене. Сред тях бяха представители на граждански организации и държавни институции, ангажирани с противодействие на насилието на полова основа и/или употребата на интернет и информационни технологии при насилие, агресия и реч на омразата, както и член на експертния форум към Европейския институт за равенство между половете.

За основа на експертната дискусия, която представяме по-долу, послужиха находките от проучване, проведено от БлуЛинк в рамките на проект, със заглавие "След бурята – как да възстановим политическия диалог и подкрепящия дискурс срещу онлайн насилието, основано на пола, в България", изпълняван от фондация "БлуЛинк" с подкрепата на Мрежата за феминистки изследвания на интернет към Асоциацията за прогресивни комуникации (АРС) и в партньорство с фондациите "Джендър алтернативи" и "Медийна демокрация". Сред целите на проекта е подпомагането на държавните институции и неправителствените организации, ангажирани с преодоляване на насилието на полова основа в интернет, за идентифицирането на точен комуникационен тон и методи за подобряване на неговата ефективност, съобразно европейските политики по темата.

В изследователския проект с рецензент Павел Антонов и ръководител Николета Даскалова, участват Рада Еленкова, Светла Енчева, Милена Кадиева и Тодор Ялъмов. Николета Даскалова представи на срещата следните основни аналитични препоръки от него.

Основни аналитични препоръки за реконструиране на усилията за противодействие на насилието на полова основа в интернет

- постигане на подкрепящ дискурс за преодоляването на насилието в интернет, основано на пола;
- взаимодействие и партньорство между държавните, общински и неправителствени институции;
- прецизиране на законодателството с цел преодоляване на правните дефицити, възпрепятстващи преследването на насилието на полова основа, включително проявите на този тип насилие в интернет;
- подобряване на технологичните аспекти на сигурността в контекста на насилието на полова основа в интернет; и
- повишаване на ефективността на модерацията и саморегулацията на онлайн медиите и социални мрежи.

Изследователски методи

Изложените основни препоръки са формулирани въз основа на проведено интердисциплинарно изследване, съчетаващо:

- анализ на правната рамка около проблема с насилието на полова основа в интернет, който послужи за идентифициране на слабости и възможности за подобрене в политиките;
- анализ на първични данни за случаи на домашно насилие на полова основа, регистрирани от пловдивската организация “Джендър Алтернативи”, чрез който проучихме честотата на онлайн насилието и други негови параметри в контекста на домашното насилие;
- преглед на медийно съдържание и онлайн дискурси в социалните мрежи, чрез който идентифицирахме водещи послания, които рамкират дебата по темата;
- полуструктурирани интервюта с представители на уязвими групи (основно мишени на насилие и пострадали от насилие, основано на пола), активни по темата онлайн комуникатори, както и лица, застъпващи сексистки, мизогинни, хомофобски, трансфобски и други подобни позиции онлайн (т.е. лица, които в една или друга степен са носители на агресия и нетърпимост към уязвимите групи); и
- 3 фокус групи – с журналисти и онлайн комуникатори, с експерти и представители на институции и граждански организации, и със застъпници на правата на жените и сексуалните малцинства. Споделеният опит и мнения на участниците дадоха ценна перспектива по въпроса за насилието, основано на пола и мерките за преодоляването му както онлайн, така и изобщо като проблем.

Изследователският процес включва също така преглед на научна литература и други разработки по темата. При провеждането му стриктно е гарантирана сигурността и анонимността на всички участници и конфиденциалността на прегледаните първични данни. Анализът е извършен през феминистка перспектива.

Извършеното интердисциплинарно и интерсекционално изследване потвърди наблюдението, че прилагането на ефективни политики срещу насилието на полова основа е затруднено в България към настоящия момент. Сред причините за това са поляризацията на общественото мнение и създаването на напрежение след провалената ратификация на Конвенцията на Съвета на Европа за предотвратяване и борба с насилието над жени и домашното насилие, по известна като Истанбулска конвенция (ИК), съдебните решения и агресивното политизиране на проблема с насилието на полова основа.

Наблюдават се различни нива на чувствителност какво точно представлява насилие, основано на пола и какво е онлайн насилие. Вижда се липса на споделено разбиране какво представлява проблемът. Някои респонденти не разпознават, че са обект – или

проводник – на насилие, подценяват проблема или го приемат за нещо нормално, за банална част от ежедневието.

Трудността за противодействие се усеща както сред активистите, така и сред експертите, които работят в институциите. На оперативното експертно ниво държавните институции, ангажирани с противодействие на насилието на полова основа в интернет, са заклещени в капана на политическия дебат относно половата идентичност и нейните биологически и социални измерения.

Проблематично според експертите, които работят по темата, е липсата на ясна правна дефиниция за това какво е насилие, основано на пола. Те споделят, че това сериозно затруднява работата им.

Дефицити на правната рамка

Съществуват особености на правната рамка, които възпрепятстват политиките срещу насилието, основано на пола. Те включват:

- липсата на правна дефиниция относно насилието, основано на пола;
- липсата на законови разпоредби относно публичното проповядване или подбуждане към дискриминация, насилие или омраза, на основата на пол, сексуална ориентация, изразяване на сексуална ориентация (това, което разбираме като език на омраза);
- липса на признати права на ЛГБТИ хората в техните партньорски връзки;
- неефективни гаранции за еднаква защита на правата на жените и мъжете и бинарно третиране на половете;
- проблематични измененията в Наказателния кодекс от февруари 2019 г., според които жертва на домашно насилие трябва да докаже системно домашно насилие (поне два пъти), за да може прокуратурата да започне наказателно дело срещу извършителя;
- мотивите на Конституционния съд на България (2018 г.), че понятията „джендър“ и „джендър идентичност“ не съответстват на българската правна система; и
- липса на юридическо признаване и криминализиране на актовете в интернет на насилие, основано на пола.

Домашно насилие, онлайн комуникация и мобилни устройства

Изследователският екип наблюдава връзката между домашното насилие, от една страна, и употребата на мобилни устройства и онлайн комуникация, от друга, чрез преглед на досиетата на случаи на домашно насилие, регистрирани от фондация „Джендър Алтернативи“. Оказва се, че за период от три години (януари 2016 г. – август 2019 г.) в 10% от случаите се съобщава за употреба на телефон, мобилно устройство

или компютър като канал за предаване на заплахи, вкл. смъртни, обиди, и унижителни съобщения на полова основа.

Важно уточнение е, че тази информация не се е изисквала при регистрирането на казусите, но въпреки това е посочена от засегнатите лица по тяхна собствена преценка. Освен това регистрираните случаи на насилие са разглеждани в контекста на Закона за защита от домашно насилие, който не включва дефиниции и мерки за онлайн тормоз/дебнене. Следователно докладваното съотношение на случаи, включващи телекомуникационни средства, е минимално, а реалният брой на практиките на насилие на полова основа онлайн вероятно е по-голям.

Що се отнася до това дали този тип насилие е основано на пола, данните са категорични. Извършителите в такива случаи обикновено са членове на семейството от мъжки пол. Процентът на жените, засегнати от подобна проява на насилие чрез телефонна или лична онлайн комуникация, е 94%, докато мъжете са само 6%. Насилниците са предимно мъже – 97%, а жените са 3%.

Полово базираният характер на домашното насилие се потвърждава и от участниците в дълбочинните интервюта. Обикновено агресорът е съпругът, бащата или братът.

Онлайн насилие на полова основа в институционална среда

Освен в междуличностна комуникация, онлайн практики на тормоз, преследване, заплахи, унижение и други подобни на полова основа и на основа сексуална ориентация се наблюдават и в институционална среда. Тук попадат служебни, училищни или университетски чатове, групи в социални мрежи, онлайн срещи и конференции и електронна поща. Въпросът каква превенция и защита може и трябва да се търси в подобни случаи, както и каква би била ролята на различните институции и неправителствени организации остава отворен за последващо изследване.

Насилие на полова основа в медиите

Медийната среда е важен инкубатор и канал за разпространение и усилване на агресивна реч в интернет. Употреби на подобно слово с идеологически или комерсиални цели е част от редакционната или маркетингова стратегия на множество сайтове. Съществен проблем е модерацията на съдържание, генерирано от самите потребители под формата на коментари на медийни публикации.

Твърде малко са онлайн медиите, които могат да си позволят модератор, а дори и да могат, въпросният човек не успява да прегледа и филтрира цялото прииждащо съдържание. Филтрирането на определени думи се оказва твърде лесно за заобикаляне и дори провокира въображението на потребителите.

Освен това, самите журналисти, и по-често журналистки, нерядко са обект на език на омраза на полова основа и на сексуален тормоз.

Съществуващи форми на противодействие в интернет

Анализът на събраната информация разкрива следните подходи и тактики за справяне с насилието на полова основа в интернет, наблюдавани сред участниците в изследването:

- Самоизолация – включва обграждане само с приятели, които дават спокойствие, че човекът е в сигурна среда. “Много е важно с кого се сприятеляваш онлайн, трябва да проверяваш внимателно профилите на хората”, твърди жена с травматичен опит с мъже.
- Управление на видимостта в мрежата – съзнателно решение на представители на уязвими групи да не споделят лични данни, да не публикуват истинското си име или истинската си снимка, да ползват няколко профила с различно ниво на личностно разкриване.
- Триене на съобщения и блокиране на профили – най-често срещаната практика за самозащита от насилие на полова основа в интернет.
- Персонална конфронтация на насилника в интернет, при която се търси обществена подкрепа за жертвата (когато е публична), или лично изясняване на заплахите.
- Извеждане офлайн – включва търсене на пряк контакт с онлайн агресора извън интернет, например чрез предложение за среща, за продължаване на разговора на живо. Оказва се, че когато е очи в очи, агресивната реторика в интернет често губи заряд и се претопява в много по-уважително отношение.

Нито един от изброените подходи обаче не гарантира успех или пълна безопасност. Напротив, всеки от тях крие собствени рискове от ескалация на насилието на полова основа в интернет. Използването им е предмет на личен избор съобразно конкретната обстановка и обстоятелства във всеки случай.

Стратегии за преодоляване на онлайн насилието на полова основа

Данните не оставят особено място за оптимизъм по отношение на възможността да се постигне разумен диалог в интернет между защитниците на правата на жените и сексуалните малцинства, от една страна, и техните опоненти, от друга. Двете страни се обвиняват взаимно, че не чуват и не разбират, че са ригидни и нечувствителни към мнението на опонента. И двете страни се приемат като застрашени и така оправдават нуждата от радикалност.

Оказва се също, че има много ниска информираност как трябва да се реагира, когато човек стане обект на онлайн тормоз. Към кого да се обърнем? На коя институция да

сигнализираме? Това масово не е известно, дори и сред хора, които са чувствителни към темата и са се сблъскали с подобни прояви.

Налице е освен това широко споделяно недоверие в подкрепата и мерките на държавата и способността на органите ѝ за адекватна реакция. „Стават такива престъпления в държавата, с моя ли случай ще се занимават...“, звучи песимистичният глас сред хората, които са обект на онлайн тормоз на полова основа.

В отговор на всички тези трудности, анализът на събраните данни указва превантивни политики и решения, чрез които може да се подобри работата както на държавните институции, така и на гражданския сектор за преодоляване на насилието на полова основа в интернет. Споделяме ги тук.

1. Подобряване на политиките и институционалните мерки за превенция и противодействие на насилието в интернет и извън него

Стратегията предполага прагматични систематични усилия за преодоляване на пробойните в законовите и подзаконовите дефиниции от страна на институциите и подкрепящо застъпничество от страна на гражданския сектор. Отказът от ратифициране на ИК не бива да се интерпретира като отказ на държавата да опазва жертвите на насилие на полова основа и да гарантира правата на гражданите си.

Важен елемент от стратегията е подобряване на координацията и кохезията между отделните държавни органи и институции, ангажирани с различни аспекти на проблема. Това включва подобряване на подготовката и капацитета на полицията, която в много случаи се оказва първа опора за жертвите и гарант, че правата им се пазят от държавата.

2. Образователни кампании и повишаване на осведомеността срещу насилието на полова основа

Стратегията приоритизира информиране и ангажиране на приоритетни групи хора, чиято подкрепа би била ключова за преодоляването на проблема, в т.ч.:

- хора, които нямат установено крайно мнение по въпроса („хората по средата“ – „с уважение и разбиране към тези, които не са запознати с проблемите вместо с упреци, че не разбират“);
- потенциални или бивши жертви на насилие в интернет и техните близки;
- млади хора, подрастващи и деца, които са активни в интернет;
- учители и университетски преподаватели;
- влиятелни интернет комуникатори; и
- религиозни и верски общности.

3. *Ефективна комуникация и подкрепящ дискурс*

За постигането на подкрепяща комуникационна и обществена среда и подобрена ефективност на усилията срещу насилието на полова основа онлайн могат да се отправят следните препоръки, въз основа на цитираните мнения на участници в изследването:

- използване на популярен и предизвикващ емоции език ("Ние не използваме правилните инструменти. Те разчитат на емоции, докато ние разчитаме на рационалност. Няма начин да спечелим по този начин." "За съжаление, експертното говорене не печели по тези теми. Хората не мислят рационално, когато са водени от страхове.");
- разказване на лични истории, базирани на факти ("Истинската история е силно послание. А навсякъде около нас има примери на сексуално малтретирани жени. Хората се влияят от честни истории и личен опит.");
- позоваване на отстояването на правата на човека като положителна национална черта на българите, а не като нещо антибългарско;
- изграждане на алтернативни дискурси онлайн, които избягват провокационна конфронтация („не да отговоряме на нечия реторика, а да създадем нови послания“).
- акцент върху насилието, като отблъскваща противозаконна и неприемлива проява и форма на поведение, с цел избягване конфронтация с групите, които са вече радикализирани срещу всяко споменаване на джендър („Има прекалено голям акцент върху насилието над жени. Фокусирането върху насилието като цяло би улеснило нещата“);
- избягване на обобщения на полова основа, напр. поставящи всички мъже в категорията на насилници, с цел привличане на подкрепа от мнозинството, които не са такива ("Когато говорим за GBV, това се означава като присъща характеристика на мъжете. Дразни мъжете, които наистина не са насилници. Това е въпрос на конструкция. Никой не се ражда насилник"); и
- внимателна преценка при всяко използване на термина "джендър", и съобразяване на подвеждащите, неточни и негативни конотации, с които бе натоварен. Сред респондентите няма единно мнение относно употребата му. Докато някои вече го избягват, с цел неутрализиране на негативните реакции, други категорично го отстояват. Някои участници препоръчаха използването на българското понятие "пол" и производните му – напр. в "насилие на полова основа" вместо "насилие на джендър основа", доколкото това не компрометира смисъла на посланието.

4. *Стратегическо използване на информационни технологии, канали и инфраструктура*

Стратегията включва:

- използване на подходящи за достигане на желаната целева група канали – напр. за достигане до млади хора да се ползват специфични канали ("Фейсбук

вече не е модерен, младите са в Инстаграм, Ютюб“) и методи, вкл. повече визуални инструменти – видеа, картинки, мемета;

- събиране и дигитализиране на данните за насилието в интернет за оперативни анализи (изисква въвеждането на насилието в интернет като аналитична категория при регистрирането на случаи и разширяване на обхвата на регистрацията, така че да включва и случаи без физически контакт с жертвата); и
- онлайн система за алармиране при случаи на насилие на полова основа (“Алгоритъмът да може да показва какво се случва, колко души подават сигнал. Подобна платформа трябва да е популярна и лесна за ползване. И ако се изгради, ще може да се сравняват данни. Трябва да бъде изключително лесно и да се прикрепя към всички държавни институции, които имат отношение към проблема. Подобна система би могла да бъде общоевропейска със секции и езици за всички държави.”).

5. *Взаимопомощ онлайн*

Стратегията включва поддържане на безопасни места в интернет за хора, пострадали от насилие на полова основа – подобни затворени групи могат да дават правна помощ, психологически консултации и емоционална подкрепа (“Много е важно да знаеш, че не си сама... Тази група ми спаси живота” – разказва респондентка за опита си в подобна група във Фейсбук).

6. *Модерация и саморегулация*

Препоръчаните мерки включват:

- подобряване на модериранието на съдържание от новинарски сайтове и от социални мрежи (“Фейсбук има нужда от по-добро администриране на български език. От модератори, които са запознати с контекста” – за да не се налага безпричинна цензура – напр. блокиране на съдържание на тема сексуално здраве, просто защото се споменава секс); и
- насърчаване на саморегулация и модерация на онлайн съдържание с помощта на крайните потребители. Това, разбира се, означава по-висока обществена осъзнатост и активност.

В рамките на последвалата интерактивна дискусия участниците в срещата коментираха и допълниха описаните резултати от изследването на БлуЛинк въз основа на собствен аналитичен и практически опит в областта на преодоляването на насилието, основано на пола, в интернет. Позиции, изследователски и практически опит в областта споделиха представители на държавни органи и институции, сред които отдел “Киберпрестъпност” на ГДБОП в МВР, Министерство на образованието, науката и технологиите, Комисията за защита от дискриминация, както и неправителствени организации и защитници на половите и интернет права на гражданите.

Коментари от представители на държавните институции

Находките от изследването на фондация "БлуЛинк" и дискусиата върху тях бяха предшествани от анализ на актуалното състояние и предизвикателствата пред постигането на равни възможности и преодоляването на дискриминацията и насилието, основано на пола в България и ЕС. Представи ги представител на Министерството на труда и социалната политика. Той съобщи, че съгласно изследване на Европейския институт за равенство между половете една от всеки десет жени в ЕС е била подложена на някаква форма на онлайн насилие, като подчерта, че борбата с насилието изисква съвместни усилия. Отбелязано беше, че за първи път жена е председател на Европейската комисия и новата комисия планира да направи нов стратегически документ за равнопоставеността, които се надяваме да доведе до положителен резултат. Домашното насилие в ЕС струва 256 млрд евро, като 87% от тази сума се пада на насилието срещу жени.

Има нови форми на насилие на полова основа в интернет, оповести говорителят. Сред тях са: следене на жертвите чрез камери, публикуване на нежелано съдържание и снимки, език на омразата. Българският закон за равнопоставеност на жените и мъжете урежда политиката за равнопоставеността. Законът регламентира и наличието на Националния съвет по равнопоставеност на жените и мъжете към МС, Националната стратегия за равнопоставеност между жените и мъжете, която важи до 2020 г., и др. В сегашния действащ национален план са включени мерки за подобряване на правната рамка, повишаване на капацитета и подкрепа на жертви.

Офицер на правоохранителните органи на държавата даде изключително положителна оценка на организаторите и участниците в срещата, които работят на терен по тези проблеми.

"Фейсбук, за съжаление, дава възможност за разпространение на реч на омраза и най-различни форми на насилие – уронващи престижа квалификации, вкл. на полова принадлежност.", коментира той. Сред резултатите от работата на МВР е задържането на над 50 педофили, а предприетите мерки включват проведени дискусии с ученици от 4 – 7 клас в 126 училища, с цел повишаване на дигиталната грамотност и "имунната система" на децата в дигиталната среда.

ГДБОП работи с младите, за да се противопоставят на речта на омразата. Представител на службата подчерта със загриженост, че във Фейсбук всеки месец се създават нови групи, като голяма част от тях са с негативна насоченост [спрямо жертвите на насилие на полова основа]. Има немалко случаи, в които с цел отмъщение се разпространяват лични данни, интимни снимки и т.н. Подадени са много жалби за обиди и клевети, по които МВР няма как да се намеси.

Все още има жертви на киберпрестъпление заради активното участие на жертвата – кликване на линк или влизане в разговор с непознат, предупредиха от МВР. Много жени на средна възраст, които водят комуникация с непознати, след което са принуждавани на различни действия, включително се стига до сексуално насилие.

Присъствала на срещата адвокатка на жертви въз основа на практиката си допълни, че почти всички жени до 50 г., пострадали от домашно насилие, се оплакват и от

тормоз в интернет. Обикновено след прекратяване на връзката започва онлайн тормоз и заплахи. Разпространяват се и лични данни, интимни снимки. Често преследване, започнало във Фейсбук, Вайбър или друг онлайн канал, ескалира и извън интернет. Жертвите често се натъкват на неадекватна реакция от страна на МВР на ниво Районни управления. Реакцията от полицията в някои случаи е била неадекватна, от типа “не ни занимавайте с любовните си глупости!”.

Очевидно човешкият фактор работи и в полето на институциите, потвърди представител на МВР, като подчерта, че за съжаление редовите полицаи са много претоварени. Стана ясно, че би следвало когато от РПУ са преценили, че даден случай не е от тяхната компетенция, да го пренасочат към отдела “Киберпрестъпност” в ГДБОП.

Голяма част от насилието онлайн не попада в Наказателния кодекс (НК) и няма как да има наказателно преследване за такова насилие, а службата му няма поглед върху процеси, които излизат извън НК, потвърди той. Този фактор донякъде действа демотивиращо на жертвите, съгласи се офицерът. Интернет отдавна е арена и на всички негативни процеси, а социални мрежи дават такъв подиум, че насилието достига до много по-голяма аудитория.

Представителят на службите за сигурност подчерта и значението на обществената нагласа към проблема. Според него начинът, по който се гледа на насилието на полова основа в България като че ли дава основание на всеки член на обществото да бяга от неговата социална отговорност.

В отговор на въпроса какво да предприемат в случай на онлайн насилие на полова основа, от ГДБОП насърчават засегнатите граждани да подадат сигнал до отдела за киберсигурност. Службата поддържа сайтовете www.cybernet.bg и www.gdbop.bg, като преценява дали подадените от гражданите сигнали попадат в нейната компетенция и дали има състав на престъпление. Не се обработват анонимни сигнали, обаче.

Представителка на образователното министерство информира за наблюдавана през последната година тенденция на рязко отрицателно отношение на всякакви джендър политики. “Това са обществени настроения, с които трябва да се съобразим”, подчерта държавната експертка, и препоръча да се правят по-дълбоки прегледи на моделите на жертва и насилие.

МОН и УНИЦЕФ са разработили програма, която ще бъде въведена в пилотни училища и включва компоненти като учители, родители, общност и оценка на насилието. По отношение на онлайн отношенията е много важно да се работи с родителите, които трябва да знаят как да контролират достъпа на подрастващите до интернет и социалните мрежи и поведението им в тях.

Планирани са превантивни мерки, включващи обучения за безопасно ползване на интернет. В момента МОН инициира и изследване, целящо да установи как новите

технологии се отразяват на когнитивното развитие на 3-7 годишните. Въз основа на резултатите ще се развиват бъдещи образователни политики.

Законът за защита от дискриминация е до там, където започва НК. Комисията за защита от дискриминация, която контролира спазването му, има три форми за сезиране. В повечето случаи, когато има случаи на насилие и тормоз, вкл. сексуален, ведомството среща трудности при самото им доказване. КЗД работи най-вече със свидетелски показания, но има страх у хората да се явят в зала и да свидетелстват. В случай на оплакване срещу дискриминация чрез Фейсбук преди 3 години е имало проблем да се установи самоличността на извършителя. Бил е издирен по IP адрес. Имало е и случаи на самосезиране във връзка с изказвания на политици – от трибуната в НС или в медиите.

Коментари от представители на гражданското общество

Проблемите с насилието на полова основа в интернет започват още в детска възраст. Темата за онлайн насилието намира място в годишния Бележник на Националната мрежа за децата. През 2018 г. на горещата линия на организацията са получени 6297 сигнала, като 6083 са свързани с детска порнография, а 10 сигнала за секстормоз над деца и 11 за т.нар. sexting – насърчаване към сексуални действия.

Българският хелзинкски комитет (БХК) няма наблюдения върху ситуацията в интернет, но от години работи по пропуските в НК за престъпленията от омраза на база пол и сексуална ориентация. Данни от изследване на БХК разкриват, че проблемите на домашното насилие се разпознават вече масово от обществото. Голяма част от хората намират за необходимо да се въведат ефективни мерки за закрила при престъпления на базата на пола. Въпреки това до момента няма заведено дело за слово на омраза по хомофобски подбуди.

Неправителствена организация е била принудена да смени името си след 25-годишна успешна дейност за да избегне непреодолими пречки, причинени от негативната обществена реакция срещу понятието “джендър”, съдържащо се в него. Проект на организацията е блокиран от общински съвет с аргумента, че “джендъри няма да влязат тук”. След промяната на името проблемите намалели и станало възможно за организацията да продължи да работи. Но според председателката ѝ терминът е окончателно компрометиран, допускат се грешки в превода му. Всичко това води до отказ на обикновени хора извън политическите среди да го приемат и се налага постоянно обясняване.

Тя критикува бездействието на Националния съвет по равнопоставеност в дебата относно ИК. Според участничката, държавата не е подкопавала равноправието и насилието на полова основа, но отказва да комуникира успешните си дейности. "Това очевидно е структурен проблем, който НПО няма как да разрешат", отбеляза тя. И

коментира, че проблемът е предизвикан от факта, че институциите се съобразяват с обществените настроения, а не се борят и не обясняват правилните си действия.

“Ако държавата не си поеме функциите, не можем да се справим с проблемите. Положителното е, че държавата е направила работна група и аз се надявам, че всички случаи на насилието ще бъдат насочени към орган, пряко подчинен на МС. Имам слаба надежда, че при такъв случай ще се работи по насилието, включително основано на пола.”

Представителят на МТСП взе отношение и отбеляза, че Националният съвет по равнопоставеността на жените и мъжете работи съгласно своите правомощия разписани в Закона за равнопоставеност на жените и мъжете и Правилника на Националният съвет по равнопоставеност на жените и мъжете.

Активистка за ЛГБТИ права и блогърка коментира, че част от неправителствения сектор се е свил и започнал да се самоцензурира. Приведен беше конкретен пример с неправителствена организация, която настояла да се редактира и изтрие съдържание от вече приет и публикуван доклад година по-късно. Исканията засягали премахване на опцията за избор на пол “друг” във вече проведеното изследване, както и резултатите на посочилите „друг“ пол. Това е депресиращо, защото показва какъв страх цари, завърши участничката.

Представителка на водещ мозъчен тръст подчерта, че по-голямата част от заобикалящите България страни са ратифицирали ИК и я прилагат успешно. Но българското законодателството не работи достатъчно добре. Доколко измененията в НК, засягащи домашното насилие ще се окажат успешни, ще се разбере след 2-3 години, прогнозира експертката. До този момент като проблем се очертава изискването за доказване на системност при упражняването на този тип насилие.

Други участници насочиха вниманието към необходимостта от създаването на по-добра култура на докладване на случаите на тормоз и език на омраза в онлайн платформите.

Представителка на организация за защита на правата на жените и сексуалните малцинства, чийто екип е бил обект на атаки, физически и психически тормоз, припомни, че проблемът с ИК (и в следствие със Стратегията за детето) са част от международна кампания, които се случва и в други страни. Сред механизмите за търсене на подкрепа в подобна ситуация е кооперирането с чуждестранни организации, работещи в защита на правата на жени и сексуални малцинства.

Дискусия за образованието

Усилията за предотвратяване и преодоляване на насилието на полова основа в системата на образованието получи продължение, след като политически и ЛГБТИ активист се изказа против ограничаването на достъпа на НПО до училища. Според него то възпрепятства превенцията на насилие, а “снишаването и изчакването на бурята да премине” само влошава ситуацията. Експертният глас на НПО е водещ и

трябва да бъде чуван от политиците повече, отколкото неинформирания глас на някои родители, заяви участникът.

Университетски преподавател и експерт по политики за интернет опонира, че университетите са по-важни от училищата. Той препоръча посока на работа с учители и бъдещи учители, а НПО да използват програмата на МОН за обучение на учители, вместо да се опитват да влязат в училищата. Освен това според него няма как експертите да изземат функциите на демократичните институции. НПО обаче могат да работят повече с родители, отколкото с децата, настоя участникът.

Представителка на МОН отговори, че по силата на приетия през 2016 г. Закон за образованието родителите са пълноправен партньор на МОН. Не става въпрос за натиск, увери тя, и обясни, че не е лесно да се работи с деца и семейства. Според нея образователните институции имат свобода, но се опитват да работят научно, а не да пускат всеки да прави каквото иска с децата.

“Подходът е холистичен: на всички насилието влияе зле, а то е навсякъде, не само в училище и не само между мъже и жени. Образованието може много неща да прави, но е очевидно, че трябва да минем и през възрастните, за да се променят нагласите на родителите,” коментира държавната служителка. И поясни, че обществото е чувствително към това, което става в образованието. “Това донякъде е добре, защото пасивността на родителите също не е препоръчителна”, сподели представителката на МОН. Ведомството няма как да не се съобразява с обществените нагласи. Всичко трябва да се съгласува с родителите. Родителите трябва да подпишат декларация, че са съгласни да бъде проведена беседа или каквото и да е друго мероприятие с децата им.

“Системата на образование обхваща близо 1 милион деца и ученици. Ето защо всяка позиция, която води до снижаване на напрежението, е добра. Взаимните упреци за това кой е виновен не водят до нищо”, настоя в допълнение тя.

Сред отправените препоръки беше изразена и идеята родителите да се задължат да ходят на семейна терапия.

Образователните институции трябва да говорят с различни целеви групи и да печелят тяхното доверие. Представител на МОН призна, че в момента има криза на политиките по равнопоставеност. □

Canada

Този документ е издаден като част от проект, финансиран от Мрежата за феминистки изследвания на интернет на Асоциацията за прогресивни комуникации (APC), с подкрепата на Международния център за изследване на развитието (IDRC), Канада. Мненията, изразени в този документ, не отразяват официално становище на IDRC или APC.